

Bajke in resnica

Stanko Leben

Za drugo številko Ljubljanskega Zvona je Vladimir Levstik napisal slavospev jeziku slovenskega naroda, ki je hkratu zagovor in odločno odklanjanje kakršnegakoli poskusa, ki bi kanil zamenjati slovenščino z „jugoslovenščino“ ali pa jo celo kar utopiti v srbohrvatski jezik. Menda ga ni člana slovenskega naroda, ki se zaveda, kaj se pravi biti Slovenec, da mu davno pred letom 1934. ne bi bili sončnojasni stavki, s katerimi Vladimir Levstik izraža dostojanstvo slovenskega jezika. Kdo izmed nas je v svojem življenju le za trenotek podvomil, da je „...njegova (slovenskega jezika) prva, odločilna posvetitev skrivnostni zakrament, ki smo ga sprejeli iz materinih žil in prs, ta nezatajljivi blagoslov, ki dela, da je naš jezik po krvi naš in da nam ga noben drug jezik ne more nadomestiti, ne tebi, ki zdaj živiš, ne tvojim potomcem, dokler se ga ne napijejo iz istega vira, enako težkega od minulosti!“ Kdo mimo marsikaterega „Slovenca“ iz političnega tabora bivše napredne stranke, ki je nekajkrat ugibala, ali ne bi kazalo slovenščine „likvidirati“ v prid jugoslovanski državnosti, si ni bil davno pred letom 1934. popolnoma na jasnem o smislu in pomenu Levstikove trditve: „Naj bo območje tega jezika še tako tesno in njegova veljava v širokem svetu še tako neznatna — zate in za vse, ki jim je skupen s teboj, ima kot jezik življenja, izražanja, ustvarjanja in učenja neoporečno prednost, ki je noben drug jezik na svetu, ne tisti, ki ti je mimo njega najbližji, ne tisti, ki je najbolj razširjen, imeti ne more.“ Kdo izmed tistih, ki so jim bile vse Levstikove ugotovitve o vrednosti in nenadomestljivosti slovenskega jezika že od nekdaj vrojene in same po sebi umljive, ni takole okoli leta 1932. doživljal občutka „duhovnega npravstvenega zadušenja“, ko je moral gledati, kako sinovi slovenskih mater odpravljajo s sveta to, kar so „sprejeli iz materinih žil in prs“? In da me ne bi kdo dolžil pavšalnega sumničenja, češ, takih ljudi med nami nikoli ni bilo, bom navedel besede, ki jih je leta 1935. napisal dr. Alojz Zalokar v „Poročilih o III. rednem letnem občnem zboru“ akademskega starešinskega društva „Jadran“. V prvem poročilu „Leta 1932“ pravi dr. Zalokar: „S tem smo obenem jugoslovansko

idejo sprejeli v svoj kulturni, politični in gospodarski „credo“ in jasno povedali, da med slovenskim in jugoslovanskim pojmovanjem ni nasprotstva. S tem smo pokazali, da se bistveno razlikujemo od onega „integralnega jugoslovanstva“, ki je hotelo po razumskih vidikih naravnati življenjsko reko našega naroda. S tem smo prelomili* z onimi načeli, ki jih znova zagovarja Peter Bulatin ki so tudi v političnem delu naprednih slovenskih strank dobivala oporo* ter vzbujala zmedo, podžigala upor in stvari sami škodovala. Sedaj, ko so se nazori o teh vprašanjih že izkristalizirali, bi bilo odveč, če bi vzbujali rekriminacije in iskali grešnike v polpretekli politični dobi.* Prav tako pa bi bilo napačno, če bi se identificirali z onimi političnimi dejstvi,* ki so bila morda z ozirom na dnevno situacijo potrebna in razumljiva, ki pa so vendar predaleč zašla s smotrene poti, po kateri je slovenska inteligenca vedno hodila.* V članku Vl. Levstika tudi z veseljem opažamo, da avtor brez oklevanja in izmikanj govori o slovenskem „narodu“, o Slovencih kot samobitnem narodu, ker menda ni neznano, kako strogo in dosledno je bil iz „Jutrovih“ stolpcev izbrisan in pregnan izraz slovenski „narod“ in da to glasilo naprednih krogov še danes pozna samo slovensko „pleme“ in kvečjemu še „rod“. Celo njegov urednik kulturnega oddelka, g. Borko, je v svojem letošnjem članku, kjer govori o razmerju med Čehi in Slovaki, zapisal, da je narod metafizičen, meglen pojem, ki nima smisla, da bi se zanj borili.

Lepa in pravilna izpoved o vrednosti, samobitnosti in poslanstvu slovenskega jezika je Levstikov članek v drugi številki letošnjega Ljublj. Zvona. Vsak Slovenec jo podpiše, če treba, z obema rokama. Še lepša in mnogo pomembnejša bi bila seveda ta izpoved, če bi prišla malo prej, recimo v letih 1931. ali 1932. Potrebnejša bi bila takrat, smotrenejša in bolj smiselna. Danes je namreč vsaj podoba taka, da je napredni tabor znatno popustil v svojem „jugoslovenstvu“, ker je uvidel, kar je bilo trezno mislečemu človeku jasno že spočetka, da je boj proti slovenstvu nujno boj brez upa zmage. Vendar tudi za Levstikov članek velja, da bolje zdaj nego nikoli. V tem članku vidimo ločnico, preko katere se tudi naši napredni javnosti ne bo več mogoče

* Podčrtal jaz. Zalokarjevi stavki sicer samo negativno točno opredele stališče naprednega starešinstva do slovenstva, so pa dragoceno priznanje, da so poskusi za likvidacijo slovenščine „tudi v političnem delu naprednih slovenskih strank dobivali oporo,“ madež, ki ga napredni krogi ne bodo nikoli zbrisali s sebe kljub zavijanjem, da so vedno bili za „slovenstvo v jezikovno-kulturnem smislu“.

vračati; s to ločnico je tudi napredna javnost upajmo enkrat za vselej opravila z „jezikovnim stapljanjem“ in podobnim. In to je za razvoj in notranjo moč slovenstva že lep korak naprej, dasi seveda še vse premajhen, ker le negativen. In s tem sem se že dotaknil tiste strani Levstikovega članka, ki se mi za današnji čas zdi premedla in nezadostna. V bistvu je namreč Levstikov članek zagovor in obramba slovenskega jezika, obramba pa je vedno slabša od ofenzive. Proti koncu Levstikovega članka berem tale stavek: „Vprašanje slovenskega jezika ni vprašanje, ki bi ga mogla veljavno rešiti politika, niti ne navadno kulturno vprašanje, ampak izključno vprašanje življenjske moči tega jezika, vprašanje razvoja v stoletjih in stoletjih, vprašanje, ki ga bo odločil čas nad pozabljenimi grobovi tistih, ki ga postavljajo. Jezik živi, dokler se ne izživi.“ Lepo je gledati jezik samo tako na široko, sub specie aeternitatis, ter vprašanje njegovega obstanka ali pogina vezati samo z vprašanjem njegove notranje življenjske moči. Če potem vidim, kako uvajajo v šole v tujem jeziku pisane učbenike, kako na uradnih tiskovinah ni materinščine, kako hira in propada gospodarska moč ljudi, ki govore ta jezik, da stežka kupujejo knjige, zahajajo v gledališče in ustvarjajo ugodne gmotne prilike za razvoj jezika, lahko skomignem z ramami, češ: kaj to! Notranja življenjska moč jezika je glavno! Zanašati se v življenju kateregakoli jezika le na njegovo notranjo moč in ne trdno povezati jezika nekega naroda z vsem, prav vsem njegovim ostalim kulturnim političnim in gospodarskim življenjem, se mi vidi pobeg iz resničnega, realnega življenja, ki jeziku utegne silno škodovati. Če je zadnji in najvišji smoter političnega in gospodarskega snovanja vsakega naroda ta, da to snovanje ustvari čim ugodnejše pogoje za narodovo kulturno življenje, za narodovo izživljanje v Duhu, in če sta Jezik in Duh eno, potem pri skrbi, negovanju in ljubezni za Jezik ne bom nikoli rekel, da je politika nekega naroda brez vpliva na življenje in procvit jezika. Saj smo zadnja leta doživeli, da je jezikovno vprašanje postalo eminentno politično vprašanje. In če bi bila politika odločila, da mora jezik izginiti, bi jezik seveda ne bil izginil, ker bi ga obvarovala njegova notranja sila, a kako bohotneje bi uspeval, če bi se politika odločila, da ga z vsemi sredstvi podpira. Poglejte naš jezik v Julijski krajini! Ali se vam ne zdi, da bi vse drugače uspeval, dihal, živel, snoval, če bi bila politika tam drugačna? Ustvarjati razkol med jezikom nekega naroda in njegovim političnim in gospodarskim življenjem, se mi zdi ena najusodnejših zablod, ki danes slepi vid vsem tistim naprednim krogom, ki so obrnili hrbet „stapljanju“, priznavajo slovenščino kot jezik slovenskega naroda, a jo hočejo obdržati v idealnih, brezračnih in zato zadušnih višavah, kjer ni politike in gospodarstva,

pa so zato iznašli puhli obrazec „slovenstva v jezikovno-kulturnem smislu“. Kako bi se vam zarežal Francoz ali Anglež, pa tudi Katalonec in Šved in Flamec, če bi govorili o svobodnem življenju njegovega naroda, pa bi mu ga omejili na „francozovstvo v jezikovno-kulturnem smislu“! Ne, če se iz bog ve kakšnih razlogov ne maraš krčevito oprijemati izumetničenega obrazca o „slovenstvu v jezikovno-kulturnem smislu“, boš gledal življenje tako, kakršno je, realnost, kakršna je, pa spoznal, da res snuje v jeziku neka notranja sila, a da je tudi vse ostalo narodovo življenje, vsa njegova politika, njegov ekonomski položaj, usodno soodločujoč pri življenju tega jezika. In če je tako, bom kot kulturni človek, ki mu je mar predvsem duhovnih dobrin, postavil načelo: prosvetna, gospodarska ali kakršnakoli politika, ki mi ureja življenje, ne sme nikoli biti taka, da bi zaradi nje trpelo življenje Jezika in Duha. Politika vseh slovenskih strank mora biti taka, da iz spoštovanja in globokega umevanja materinščine stori vse, v prosveti, v gospodarstvu in kjerkoli, da notranja sila te materinščine ne bo zadevala ob ovire in zapreke. In tako se danes ta dan ne borimo za spoznanje, ali je slovenščina nekaj dragocenega, ali je izraz samobitnega slovenskega naroda, ali ima poslanstvo v svetu, ampak se borimo za tako politično in ekonomsko ureditev naše domovine, da bodo notranji sili, ki snuje v tem jeziku, tudi resnično dani vsi pogoji, da bo snovala čimbolj neovirano, čim bogateje, svobodneje in sproščeneje. Zato smo zavračali in zavračamo obrazec „slovenstvo v jezikovno-kulturnem smislu“ in postavljamo slovenstvo kot nedeljeno celoto vsega življenja narodovega, kjer so jezik, politika, gospodarstvo in socialni red družbe neločljivo povezani med seboj. In le to naše pojmovanje slovenstva, je bilo pglavitni povod, da smo pretrgali za zmemrom z Ljubljanskim Zvonom, ki je pač vedno bil za slovenščino in „slovenstvo v jezikovno-kulturnem smislu“, a ki mu izdajateljica ni dovoljevala, da bi polemiziral s politiko naprednega tabora, ki se je tedanjim Zvonovim sotrudnikom zdela sovražna in ovirajoča razvoju slovenstva in je taka tudi bila, kakor je razvidno iz zgoraj navedenih besed dr. Zalokarja. In če kdo to realno, pošteno gledanje na slovenstvo krsti še danes, kakor je to storil g. Borko v „Jutru“ dne 14. II., s federalističnim ali kar separatističnim strahom, pa naj ga, saj je danes že tako, da smo na marsikak vzdevek, ki te hočejo z njim ožigosati za manjvrednega državljana, lahko ponosni, ker je sinonim za poštenost, neuklonljivost in požrtvovalnost.

Očividno je „Slovenčev“ kulturni poročevalec previsoko ocenil pomen Levstikovega članka, ko je zapisal, da je Zvon „danes spoznal, da je bil doslej na napačni, slovenskemu duhu tuji poti.“ Ne, im Westen nichts Neues, nič se ni spremenilo pri Zvonu od krize leta 1932.

Zvon tudi danes še ni revija vsega slovenskega življenja, marveč samo „slovenstva v jezikovno-kulturnem smislu“. In dokler bo Zvon branil in zagovarjal le „slovenstvo v jezikovno-kulturnem smislu“, toliko časa bo za vsakega svobodnega in progresivnega človeka, ki v slovenstvu ne vidi le jezika in kulture, ampak tudi politiko, gospodarstvo in družbeni red, v kronični krizi. Da se razmere pri Zvonu od leta 1932. res niso spremenile, nedvomno dokazuje podlistek „Ponarjevalci dejstev“, ki ga je „Slovenču“ v odgovor napisal g. Borko, eden najtipičnejših zagovornikov „slovenstva v jezikovno-kulturnem smislu v „Jutru“ dne 14. II. 1934. Kaj sledi iz tega članka za svobodo urednika in sotrudnikov Ljubljanskega Zvona? Založnica Tiskovna zadruga se je leta 1932. zato razstala s tedanjim urednikom in delom njegovih sotrudnikov, ker so ti hoteli, da se Zvon „izpremeni v politični organ federalističnih stremljenj in da naj se dopusti v njem politična ofenziva zoper napredne kroge iz vrst, ki so Tiskovno Zadrugo ustanovile in ki Zvon vzdržujejo tudi za ceno materialnih žrtev.“ In to drži še danes. Torej ne smeš pisati v Zvon ničesar, kar bi le dišalo po čem večjem, kakor je „slovenstvo v jezikovno-kulturnem smislu“, z drugimi besedami: če pišeš v Zvon o slovenski politiki, moraš biti pravoveren centralist, pa če bi tudi spoznal, da je na kvar slovenskemu življenju. Drugič: če hočeš pisati v Zvon političen članek, tedaj ta članek ne sme biti „politična ofenziva zoper napredne kroge“. In če bi se politika naprednih krogov vnovič in še določneje tako zasukala, da bi zopet bolj kazalo „jugoslovenstvo“, ti v Zvonu nimaš pravice do ofenzive zoper napredne kroge. Tako je za zmerom odklenkalo bajki o „svobodnem“ Ljubljanskem Zvonu, zlasti ker predobro vemo, kdo so ti napredni krogi, ki jim v Zvonu ne smeš deliti političnih nauk in — zaušnic. Ko je namreč leta 1932. prišlo do znane krize pri Zvonu, so za Zadrugo prišli na zadnji odločilni sestanek gg. minister Kramar, Adolf Ribnikar in glavni urednik „Jutra“ S. Virant. In potem naj mi še kdo trdi, da med „Jutrom“, ki mu je slovenski narod „pleme“, pa med Zvonom ni nobene skupnosti! Zvon je torej tudi danes še za slovenski jezik, za „slovensko kulturno samostojnost“ (kakšen nesmisel!) ter za „slovenstvo v jezikovno-kulturnem smislu“. Nekaj to je. A to je bil tudi že leta 1932. in to je odločno premalo. Tudi danes kakor pred dvema letoma pa Zvon ne mara biti „politični organ federalističnih stremljenj“ in tudi danes ne dovoljuje politične ofenzive zoper napredne kroge. Položaj se torej ni spremenil, svobodno pisanje pri Zvonu je tudi danes še bajka. Kriza ni stopila med navednice, marveč je kronična. Sapienti sat.